

Изследване на образователната сфера в Сърбия

Увод

Това изследване е проведено като част от проекта **Българо - сръбска мрежа за иновативно образование**, с водеща организация Свободен младежки център, Видин, България, в сътрудничество с Сдружение за развитие на децата и младежта – Отворен клуб, Ниш, Сърбия. Целта на проекта е да насърчи модернизирването на образованието чрез обмен на добри практики и иновации сред професионалистите в граничния регион между България и Сърбия. Изследването има за цел да опише състоянието на образователните системи на двете страни - тяхната структура , приоритети, стратегия за развитие, налични практики, иновативни методи и др. В резултат на тази дейност са доклади на двата езика, които ще бъдат използвани за обща ориентация на участниците в проекта в образователните системи на съседните страни. Изследването се състои от две части. Първата касае състоянието и организацията на образователната система в Сърбия. В изготвянето ѝ разчитаме на анализ на ключови документи, свързани с образователната система, като например законите за образованието, стратегиите и други документи, съдържащи информация релевантна за описание на текущото състояние.

Във втората част на изследването се проучиха иновациите в областта на образованието. Като инструмент за събиране на данни бе използван въпросник , който е разработен в сътрудничество на изследователи от България и Сърбия. Изследването е проведено въз основа на извадка от 50 анкетирани от 24 училища. Основните критерии за определяне на извадката, бе да се използват респонденти (учители, специалисти, директори и др.) от основните и средните училища, разположени в граничния район, с равномерно разпределение на респондентите по области. Областите, в които е проведено изследването са: Бор, Зайчар, Нишава, Ябланица, Пирот и Пчиня. От всяка област са изследвани от 8 респонденти, с изключение на Нишавски, от който са изследвани 10. От Ниш е взета по-голяма извадка, защото е най-големия град, в които има най-много училища и е регионален център на област Нишава. Целта на изследването е да се проучи до каква степен в сръбската образователната система се ползват иновации и на какви нива, но и да се потърсят мненията на професионалистите заети в училищата, за най-ефикасните методи за въвеждане на иновации в образованието и в кои области приложението им би било най-ефективно. Изследването е проведено през юли 2013 година.

Доклад относно състоянието и организацията на образователната система в Сърбия

От 2000 г. насам Сърбия се преминава през период на дълбоки промени в процеса на подготовка за присъединяване към ЕС, включващи всички подсистеми на обществото, от което не прави изключение и образователната система. Промените се извършват с цел сближаването на цялата социална система с европейските стандарти и ценности в по-широкия процес на преход. В рамките на този процес се извършват и промените в системата на образованието. Важно е да се отбележи, че тези промени не се случват непрекъснато и с еднаква интензивност. По различно време различните нива на образование са били засегнати от промени, така че висшето образование е сред първите. Целта на тези промени е реформа в съответствие с Декларацията от Болоня. По отношение на началното и средното образование, които са основен обект на интерес тук, промените се случват по-бавно и не са толкова дълбоки, колкото в случая с висшето образование. Най-значителните промени настъпиха с прилагането на принципите на включващото образование с приемането на **Закона за основите на системата за образование и възпитание**, наричан от тук нататък ЗОСОВ ("Служебен вестник на РС", бр. 72/2009) през 2009 г., в които са осигурени десегрегационни условия за участието на деца в образованието и продължаващото обучение: удължен е срока на задължително и безплатната Подготвителна предучилищна програма (ППП) от шест на девет месеца, улеснява се записването на децата от социално уязвими групи, законно е регулиран включващият подход и механизмите за подкрепа на децата и учителите в прилагането му. Законът въведе общи и специфични резултати и стандарти в образованието, създава система за да се гарантира качество на работа на институциите и осигурява увеличаване на компетентността на преподавателите и управленските структури. С този закон се засили ролята на ученическите парламенти чрез участие в процесите на самооценка и планиране на развитието, ясно се определя ролята на Съвета на родителите в училище. Дифинирани са и строги наказателни мерки за нарушаване на правата на децата и учениците и е засилена социализиращата роля на училището чрез ясни разпоредби относно забраната за дискриминация, насилие, злоупотреба и negliжиране.

Друга съществена промяна е приемането на **Стратегия за развитие на образованието в Сърбия до 2020 година**¹ (наричана по-нататък Стратегия 2020), разработена от Съвета на проекта за разработване на стратегия за развитие на образованието в Сърбия от 2020-та. Този документ е публикуван 2011 година, и то съдържа основните принципи, цели и стандарти на развитието на образованието до

¹ http://www.kg.ac.rs/doc/strategija_obrazovanja_do_2020.pdf

2020 година. Последващите изменения и допълнение в ЗОСОВ са правени за хармонизирането на закона със Стратегията 2020.

1. Целеви принципи, норми и стратегии за развитие на системата

Според ЗОСОВ, системата за образование и възпитание се състои от предучилищно образование и възпитание, основно и средно образование и възпитание, и е неразделна част от обучението през целия живот за всички граждани на Република Сърбия.

Образованието и възпитанието се провеждат в съответствие с общите Принципи на образованието и възпитанието и за постигане на целите и стандартите на образованието и възпитанието.

1.1. Принципи

Основните принципи на образованието са насочени към равен достъп до образование за всички членове на обществото, след това на качеството на образованието, който се базира на най-новите научни постижения и на капацитета на ученици и възрастни за успешна професионална реализация, както и на демократични принципи на устройство на възпитателно-образователните институции.

1.2. Цели

Целите на образованието и възпитанието са насочени към изграждане на учениците и възрастните като цялостни и автономни личности чрез три основни измерения: когнитивно, емоционално и социално.

Когнитивното развитие се постига чрез обучение на ученици и възрастни да се приемат нови знания, умения, нагласи и информация.

Социално развитие на личността е фокусирана върху развитието на компетенциите, необходими за живот в съвременното общество, изграждане на нагласи за правилен и здравословен начин на живот, придобиване на знания, необходими за нормална комуникация и съзнание за нуждата от устойчиво развитие и екологичното съзнание.

Емоционален компонент включва развитието на самостоятелни личности и развитието на съпричастност към другите.

1.3. Стратегия за развитие на образованието

Основният документ в който се съдържа стратегията за развитието на образованието е Стратегия 2020.

Най-важният елемент на Стратегията за развитие на образованието е определянето на целите и задачите на развитието на образованието в Сърбия през 21 век. Мисията на образователната система в Сърбия през 21 век е да осигури основа за развитие на всеки индивид, обществото и държавата, която се основава на знанието. Съответно идентифицирани са следните ключови цели на дългосрочното развитие на образованието в Сърбия:

1) Подобряване на **качеството** на процеса и резултатите от образованието до максимално постижимите нива. Тук се има предвид повишване качеството на образованието на всички нива, през повишаване на качеството на педагогическото образование, акредитация и оценка на качеството на работа на всички образователни институции и увеличаване на публичните средства за образование от 4,5% до 6% от бюджета на Република Сърбия.

2) Увеличаване на **обхвата** на населението на Република Сърбия в образованието на всички нива – от предучилищна възраст до създаване на условия за обучение през целия живот. За постигане на тази цел са планирани мерки като: увеличаване на обхващането на предучилищно ниво, създаване на условия за задължително средно образование, въвеждане на стандарти за частта от населението, която записва и завършва всяко ниво на висшето образование (бакалавърска, магистърска и докторска степен) и повишен стандарт за обхващане в образованието за възрастни.

3) Постигане и поддържане на **адекватност** на образованието, така че структурата на образователната система да бъде съобразена с непосредствените и развойни нужди на личността, на икономически, културни, научни, образователни, обществени, административни и други системи.

4) Повишаване **ефективността** на използване на ресурсите за образование и завършване на образованието възможно най-скоро, с минимална продължителност и намалява отпадането от училище.

Тук е важно е да се отбележи, че ЗОСОВ влезе в сила две години преди приемането на Стратегията 2020, така че от самото начало има някои различия между тези документи. Ето защо Министерството на просветата, науката и технологичното развитие на няколко пъти направи изменения в ЗОСОВ, за да бъде в по-голяма степен в съответствие със Стратегия 2020.

2. Видове институции и типове училища

Основната институция на образователната система в Сърбия е **Министерство на просветата, науката и на технологическото развитие**² в рамките на сръбското правителство.

Правомощията и задълженията на това министерство за описани в Закона за министерствата³. Тези правомощия се отнасят към изследване и планиране на целокупната образователна система от предучилищното до висшето образование, надлежности се односе на истраживање и планирање целокупног система образовања од предшколског до високог образовања, административен, професионално-педагогически надзор и надзор на професионалната работа на всички нива, участие в изграждането, оборудването и поддръжката на обектите, предназначени за образование, както и други дейности, изисквани от закона.

В рамките на сръбското правителство са сформирани съвети - **Национален просветен съвет на Република Србия**⁴ и **Съвет за професионално образование и образование за възрастни**⁵.

Националният просветен съвет Републике Србије има 43 члена, които се избират от Народното събрание на Сърбия по законно утвърдена процедура. Членовете се избират най-вече от академичните среди. Правомощията на този Съвет са насочени към предучилищното, основното, средното общо и образованието по изкуствата.

Съветът за професионално образование и образование за възрастни има 21 члена. Те се избират от правителството от редовете на: изтъкнати членове на търговско-промишлената палата, занаятчийте, сдружения на работодателите, специалисти от професионалното образование и образованието за възрастни, бизнесът, трудовото посредничество и др.

Правомощията на този съвет са насочени към средните професионални училища и включват: наблюдение и анализ на състоянието на образованието, участие в подготовката на стратегии за развитие и повишаване на качеството на професионалното образование, правене на предложения пред министъра на просветата, създаване на списъка с образователните профили, образователни стандарти, програми, планове, одобряване на учебници и националната квалификационна рамка, участие в изготвянето на проекто-законои и др.

² <http://www.mpn.gov.rs/>

³ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ministarstvima.html

⁴ <http://www.nps.gov.rs/nps/o-nama/>

⁵ <http://www.zuov.gov.rs/novisajt2012/CSOOD.html>

Наред с тези съвети съществуват и институти, като: **Институт за подобряване на образованието и възпитанието**⁶ и **Институт за оценка на качеството на образованието и възпитанието**⁷.

Институтът за подобряване на образованието и възпитанието е основан от Република Сърбия през 2004г. за наблюдение, осигуряване и подобряване на качеството на системата на образование и възпитание.

В института се извършват развойни, консултативни, изследователски и професионални дейности в предучилищното, началното и средното образование и възпитание. Институтът за подобряване на образованието и възпитанието участва в подготовката на законодателството в областта на образованието от правомощията на Министерството на просветата, съвместно с Националния образователен съвет и Националния съвет по професионално и обучение на възрастни.

Институтът за подобряване на образованието и възпитанието включва в състава си няколко отдела - центрове:

- 1) Център за развитието на програми и учебници
- 2) Центар за професионално образование и образование за възрастни
- 3) Център за професионално развитие на заетите в образованието

Институтът за оценка качеството на образованието също е създаден от Република Сърбия през 2004г. В този институт се извършва професионална работа в областта на наблюдение и оценка на степента на реализация на целите на образованието и възпитанието, прилагането на общите принципи и стандарти за постижения по нива и видове образование и други дейности в съответствие със закона. Институтът в състава си има следните отдели – центрове:

- 1) Център за стандарти
- 2) Център за изпити
- 3) Център за оценка и изследвания

Теиз институти имат право в зависимост от нуждите да формират комисии за извършване на определена работа от своята дейност или професионални екипи, съставени от специалисти от областта на образованието и възпитанието, но само със съгласието на министерството.

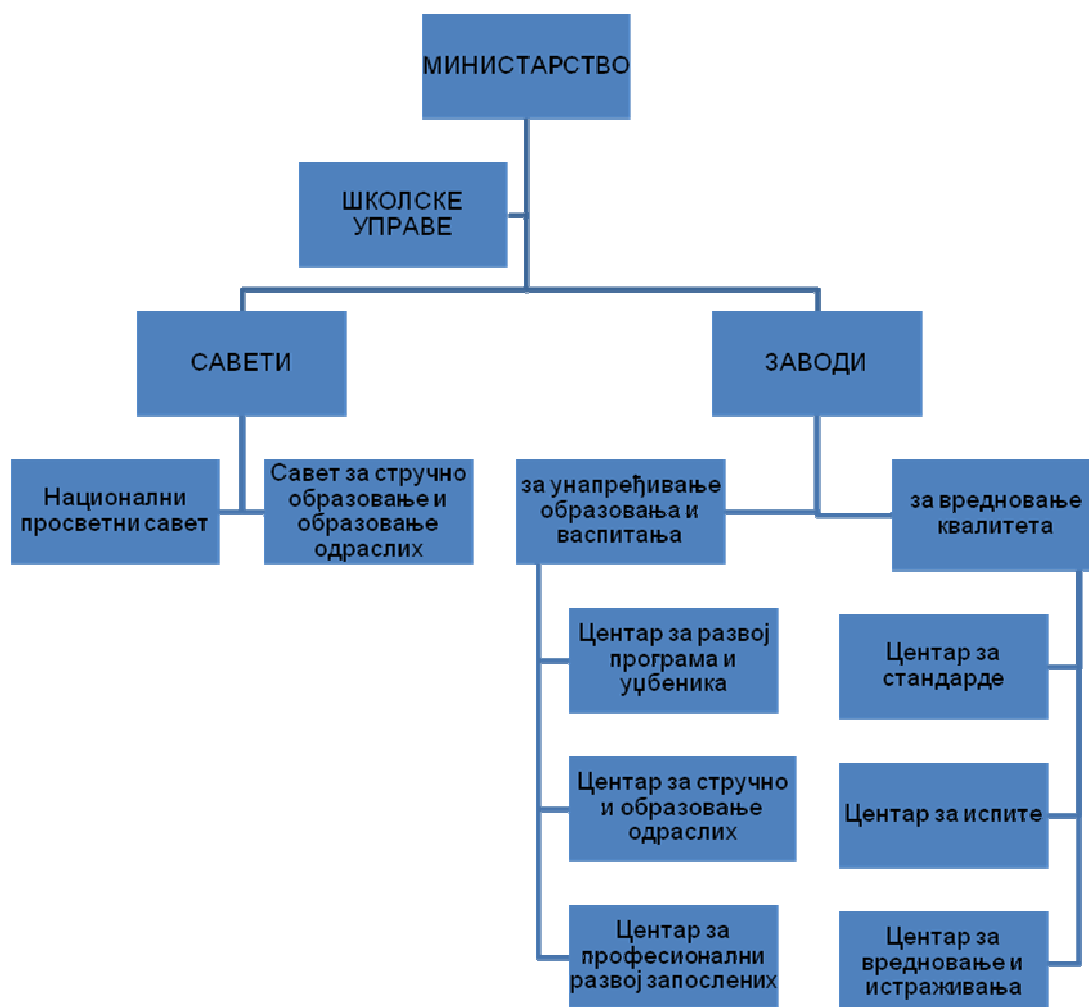
⁶ <http://www.zuov.gov.rs/novisajt2012/index.html>

⁷ <http://www.ceo.edu.rs/#top>

Наред с тези институции съществуват у **Училищни управления** като организационни единици, формирани извън Министерство на просветата, науката и технологичното развитие, но под неговата юрисдикция. Те се намират във всички по-големи градове и административни центрове.

Основните функции на училищните управления са осъществяването на професионалено-педагогически надзор, подкрепа за планиране и осигуряване на качеството на труда, както и други дейности, утвърдени със закона.

Схематично представяне на образователно-възпитателните институции в Сърбия

2.1. Училища

За реализация на самата дейност по образование и възпитание е отговорна възпитателно-образователната институция. Тези институции се различават в

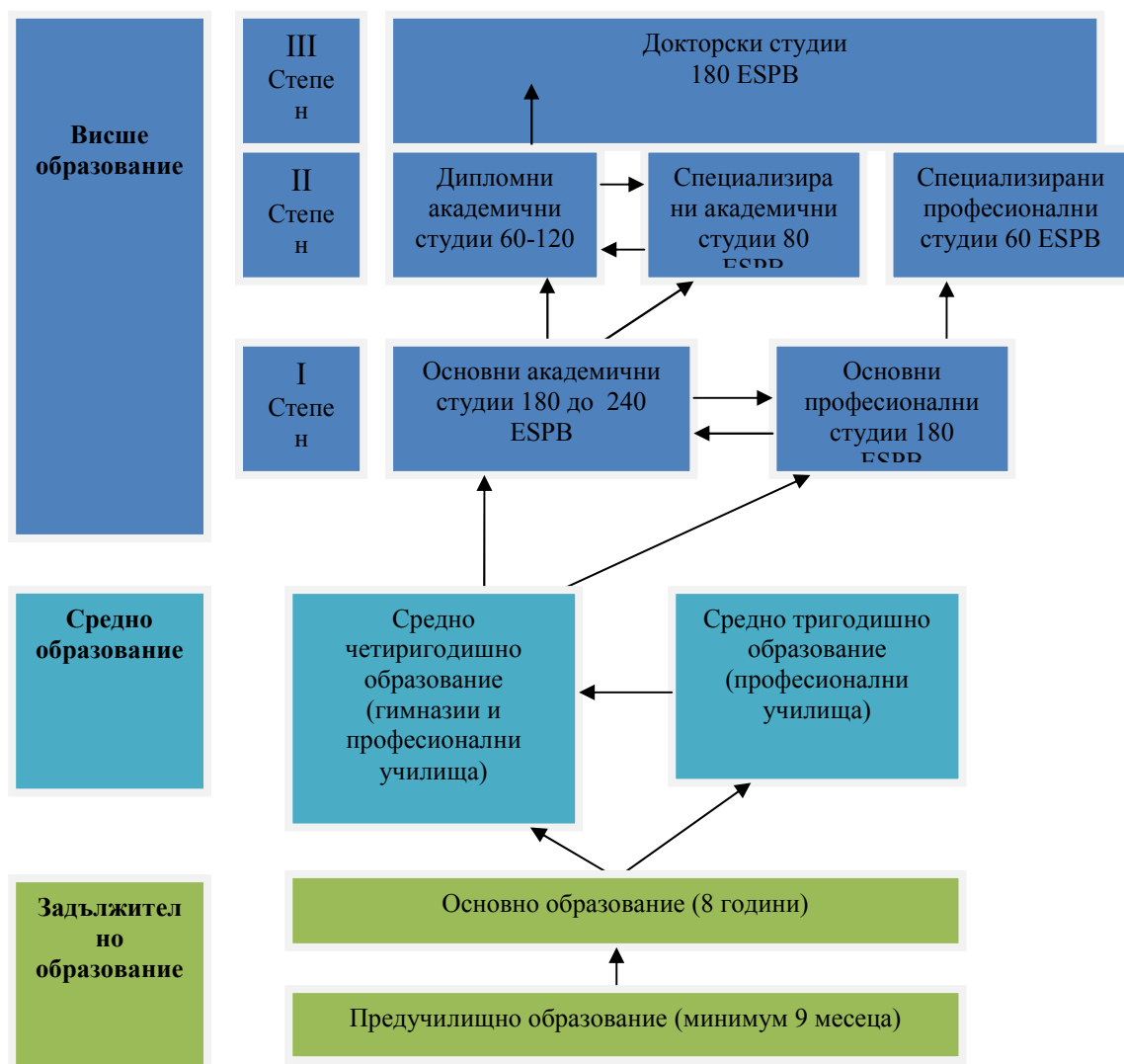
зависимост от нивото на образованието, в което работят и от специфичността на дейностите, които извършват.

В Сърбия съществуват следните възпитателно-образователни институции:

- 1) В предучилищното образование и възпитание това са предучилищни институции
- 2) В основното образование и възпитание това са основно училище, училище за образование за възрастни, основно музикално и балетно училище и основно училище за образование на ученици с увреждания.
- 3) В средното образование и възпитание това е средното училище и по-конкретно: гимназия (обща и специална), професионално училище, смесено училище (гимназия, професионална или по изкуствата), училище по изкуствата, средно училище за образование на възрастни и средно училище за образование на деца с увреждания.
- 4) Съществуват и уникални училища. Това са единични на територията на Сърбия училища, които извършват дейност, която не прави нито една друга образователна институция.
- 5) Училища с особено значение за Република Сърбия са онези, за които правителството е преценило, че имат изключително значение за страната.

Тези институции може да основава правителството на Република Сърбия, автономните покрайнини или някакво друго юридическо или физическо лице, ако изпълнява условията разписани в закона и със съгласието на Министерството на просветата, науката и технологичното развитие. По международен договор такива институции може да основава и чужда държава, юридическо или физическо лице.

Схематична презентация на системата на образованието в Сърбия

3. Образователен процес

3.1. Програма и план за възпитание и образование

Предучилищното образование и възпитание за деца от шест месеца до тръгването на училище се реализира в предучилищни институции в съответствие с **основна програма за предучилищното възпитание и образование**⁸. Важно е да се отбележи, че основите на програмата за предучилищно възпитание не предписва задължителното съдържание, а само предоставя основни насоки за него. Общите основи на програмата за предучилищно образование и възпитание са предписани в ЗОСОВ и са основа за: развитие на възпитателно-образователната работа на ниво предучилищна институция; разработването на специфични и специализирани

⁸ http://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_osnovama_sistema_obrazovanja_i_vaspitanja.pdf

програми; създаване на критерии за контрол и оценка на качеството на възпитание и образование и за подобряване и развитие на предучилищната институция.

Съдържанието на програмата за предучилищно образование и възпитание се урежда в **Закона за предучилищното образование и възпитание**⁹.

За образованието на децата в предучилищна и подготвителна възраст могат да се използват два основни модела на образование. Първият модел (модел А) е насочен към една отворена система на възпитание и действено развитие на програмите в зависимост от интересите на децата, а вторият модел (модел Б) има характеристиките на когнитивно-развиваща програма с разработени възпитателно-образователни цели, задания на възпитателя и видове дейности, от които възпитателят може да избира и да разработва в зависимост от нуждите, възможностите и интересите на децата. От съвместната оценка на институцията и възпитателя зависи кой модел ще се приложи към възпитанието на децата.

Що се отнася до **основното и средното** образование, ситуацията е по-различна. Основата на приемането на учебната програма в основните и средните училища е **учебния план и програмата**¹⁰, които се изработват от Националния просветен съвет по предложение на Министерството на просветата, а когато се отнася за учебен план и програма за религиозно обучение – той се консултира с министъра на вероизповеданията.

Учебният план е основен документ, с който се утвърждава избираемо и задължително обучение и извънкласни дейности. С него се определят задължителните и изборни учебни предмети, тяхното разпределение по класове, седмичен и годишен брой учебни часове и други типове учебно-възпитателна работа.

Учебната програма е документ, който определя обема, дълбочината и разпределянето на учебното съдържание и представлява конкретизация на учебния план. Основната структура на учебната програма включва целите и задачите на учебния предмет, подреждането на предметното съдържание (предметната област, учебни раздели, учебни теми, учебни единици) и указания за реализиране на програмата.

Училищната програма е основа за реализация на основното и средното образование. Това е документ, изготвен от образователната институция или от училищен екип, по правило на всеки четири години в съответствие с учебния план и програма. Той съдържа целите на училищната програма, наименованието, вида и продължителността на всички програми за образование и възпитание, които училището прилага и езика, на който програмата се реализира, задължителни и

⁹ http://www.srpss.org.rs/zakon_o_predskolskom_vaspitanju_i_obrazovanju.pdf

¹⁰ http://www.zuov.gov.rs/novisajt2012/naslovna_nastavni_planovi_programi.html

избираеми предмети и модули по цикли, респективно образователни профили и класове, начина на реализиране на плановете и програмите, видовете дейности във възпитателно-образователната работа, съдържанието и дейностите за осъществяване на факултативните учебни предмети, начините на осъществяване и адаптиране на музикални и балетни програми, както и образованието на възрастни и на ученици със специални образователни потребности и двуезично обучение и други въпроси от значение за училищната програма.

Индивидуален образователен план, индивидуална програма и индивидуален начин на работа се отнасят за деца и ученици, за които поради социална онеправданост, проблеми в развитието, увреждане или по други причини е потребна допълнителна подкрепа във възпитанието и образованието. За тази група деца институцията осигурява премахването на физическите и комуникационни бариери чрез използването на индивидуален образователен план.

3.2. Учебен процес

Предучилищната програма се реализира в рамките на работната година, от 1 септември на текущата до 31 август на следващата година.

Учебно-възпитателната работа в предучилищните институции се реализира в съответствие със **Закона за предучилищното образование и възпитание**¹¹, който е задължителен и основите на програмата за предучилищното възпитание и образование, които не са задължителни, но дават насоки за организацията на работа. Предучилищното образование не е задължително до подготвителна предучилищна програма, която се изпълнява в продължение на най-малко девет месеца през последната година преди началото на основното образование.

Програмата за предучилищното образование и възпитание се провежда в различна продължителност:

- целодневно – од 9 до 12 с часа дневно;
- полудневно – подготвителна предучилищна програма – 4 часа дневно;
- полудневно – до 6 часа дневно;
- полудневно – до 6 часа дневно, до три пъти седмично;
- многодневно – подълго от 24 часа.

¹¹ http://www.srpss.org.rs/zakon_o_predskolskom_vaspitanju_i_obrazovanju.pdf

Подготвителната предучилищна програма е част от редовната програма на предучилищната институция с продължителност цял ден или половин ден, което се осъществява с децата в годината преди записване в училище.

Предучилищната програма за деца, които не са обхванати от редовната програма на предучилищната институция, се организира в предучилищна институция, по изкчение и в училище, в съответствие с ЗОСОВ и статута на предучилищната институция или училище. В изключителни случаи, предучилищна програма за деца могат да бъде организирана и семейството, в краткосрочен план.

Допълнителни изисквания за изпълнение на подготвителна предучилищна програма, определя министър на образованието.

Учебно-възпитателната работа в основното и средното училище се осъществява в учебната година, започваща на 1 септември и завършваща на 31 август. Учебно-възпитателната работа е организирана в два срока. Продължителността и организацията ѝ продължителността на ваканциите се определя от училищния календар, който министърът на образованието утвърждава не по-късно от 1 юни. Училището календар може да се променя в изключителни случаи, по искане на училището с одобрението на министър на просветата.

С годишния работен план се определя времето, мястото, начина и титулярите на реализиране на учебно-възпитателната програма. Годишният работен план на институцията, се утвърждава в съответствие с училищния календар, планът за развитие и предучилищната, училищната и възпитателната програми, до 15 септември.

Основното образование се осъществява в два цикъла за период от осем години. Първият цикъл включва първи, втори, трети и четвърти клас. За този цикъл се организира класно обучение, с изключение на чуждоезиковото обучение, избираемите и факултативни учебни дисциплини, които могат да бъдат организирани на предметен принцип. Вторият цикъл включва пети, шести, седми и осми клас, и той се организира предметно преподаване. В края на първия цикъл, училището е длъжно да организира предметно преподаване за учениците в четвърти клас, за да се запознаят с преподавателите по предмети.

Основното образование може да бъде по-дълго или по-кратко от предвиденият период в закона, в зависимост от способностите на ученика.

Основното музикално образование трае от две до шест, а балетното – четири години и се реализира в два образователни цикъла в съответствие със закона и училищната програма. Основното образование за възрастни се организира по класове от първи до осми и е с продължителност от три до осем години в съответствие с училищната програма.

Учебно-възпитателна работа в основното образование се организира в паралелки и групи, и ако е необходимо, и индивидуално. Една паралелка от същия клас може да има не повече от тридесет ученика (има предложение от синдикатите на просветните работници за намаляване на този брой до двадесет и пет). В една паралелка може да има до два ученика със специални потребности и увреждания, като за всеки ученик работещ по индивидуална програма максималният брой на учениците в паралелката се намалява с двама, а за ученик, който работи по адаптирана индивидуална програма – намаляването е с трима. Образователната дейност от първи до четвърти клас, може да се извърши в смесен клас, където броят на децата в паралелката, ако са от два класа, не трябва да надвишава петнадесет, и ако паралелката съдържа повече от два класа - десет.

Обучението е основен учебно-възпитателен процес в училище. Наред с редовното, което може да се организира полудневно или целодневно, съществува и попълващо, допълнително и подготвително обучение.

Попълващото обучение се организира за ученици, на които е необходима помощ в овладяването на предмета и ученето.

Допълващо обучение се организира за онези ученици със специални способности и интереси към отделни предмети.

Подготвително обучение се организира за ученици, които полагат поравителни или предметни изпити (при над 25% отсъствия по уважителни причини).

Училището е длъжно да организира подготвително обучение за полагане на завършителен изпит през втората половина на осми клас за учениците от този клас за най-малко десет дни по два часа на ден.

За ученици с увреждания се реализира допълнителна подкрепа в съгласие с индивидуалния учебен план.

Законът за основното образование и възпитание предвижда и **обучение за ученици на болнично или домашно лечение и обучение в къщи и дистанционно**.

Що се отнася до часовете, те са организирани по следния начин: ученик, посещаващ класно обучение може да има до двадесет часа на седмица или до четири часа на ден, а ученик в предметно обучение може да има до двацет и пет часа седмично, или пет часа на ден. Ученици, които получават образование на майчин език, независимо дали става дума за класно или предметно обучение, могат да имат до три часа повече на седмица.

В седмичният брой часове не се калкулират изборните предмети и извънкласната дейност. Учебният час е четиридесет и пет минути.

Учебно-възпитателната работа в средното образование се осъществява в средно училище.

Задължителни видове учебно-възпитателна дейност за ученици, които учат редовно са: теоретично обучение, практическо обучение, попълващо и допълнително обучение, упражнения и практика. Ако са утвърдени с учебния план и програма, има и подготвително обучение и обществено полезен труд, доколкото съществува необходимост за такъв. За нередовните ученици задължителните видове учебно-възпитателна дейност могат да бъдат: обучение, подготвителна и консултативно-подготвителна работа.

Сред задължителните видове учебно-възпитателна работа са и **изборните** видове (гражданско възпитание и религиозно обучение) и **факултативни** видове работа, които са задължителни за ученика, доколкото ги е избрал.

Учебно-възпитателната работа може да се осъществява и като **дистанционно обучение**. Дистанционно обучение може да се организира за редовен ученик, който е в невъзможност да посещава обучението и другите видове учебно-възпитателна работа поради: болест, инвалидност, както и поради невъзможност да пътува до училище, защото живее в отделен район.

Броят на учениците в паралелките и групите във всички средни училища е до тридесет, а в училищата за ученици с увреждания – не повече от двадесет за теоретично обучение и шест за практическо.

В училището може да се основе **ученическа кооперация** с цел насърчаване развитието на позитивно отношение към труда и професионална ориентация, свързване на обучението със света на труда, развитие на съзнание за отговорност към поетите задължения, както и развитие на позитивно отношение към работата в екип. Работата на ученическата кооперация се урежда със Статута на училището и правилата за работа на кооперацията, в съответствие със закона.

3.3. Образователни нива

Учебно-възпитателния процес в Сърбия е раздлен в четири образователни нива – предучилищно, основно, средно и висше образование.

Предучилищното образование обхваща децата на възраст от шест месеца до постъпване в училище. То не е напълно задължително, задължителна е само подготвителната програма за училище. Той се реализира последната година преди постъпване в училище и трае най-малко 9 месеца.

Основното образование се реализира чрез осем класа, разделени в два цикъла – първият е от първи до четвърти клас и е класно обучение, докато другият е от пети до

осми клас и предметно обучение. Целият процес на основно образование е задължителен. Право да се запишат в първи клас имат всички деца, които са навършили от шест и половина до седем години.

Средно образование могат да запишат лицата, завършили основно образование или лице, завършило средно образование, но желаещо да се преквалифицира. Записването в училище за деца с увреждания става на основата на становище на Интердисциплинарна комисия¹² и със съгласието на родителите/настойниците.

Висше образование могат да запишат всички лица, завършили четиригодишно средно образование и положат приемните изпити, които изисква висшето училище.

3.4. Оценяване

В първи клас оценяването и заключителната оценка са описателни и ученикът преминава в следващия клас.

Ученик във втори и трети клас на началното образование, който в края на втория срок има незадоволителни оценки, преминава в следващ клас на основа на решение на събранието на паралелката, освен ако родителят или настойникът изрично не настоява ученикът да повтори класа. Ученик, който е преведен в по-високия клас, му се признава класът от който е преведен и му се организира индивидуална работа. Ученик от четвърти до седми клас и ученик в средното образование, който има до две незадоволителни заключителни оценки полага поправителен изпит в августовска сесия, а ученик в завършващ клас – в юнска и августовска сесия. Ученик от четвърти до седми клас и от средното образование, ако в края на втория срок имат повече от две незадоволителни оценки или не положат поправителен изпит, повтарят годината. Редовен ученик от средното образование, който не е положил поправителен изпит може да завърши започнатия клас в същото училище през следващата учебна година, като извънреден ученик чрез полагане на неположения изпит и със задължително плащане на обезщетение за разходте, определени от училището. Когато приключите класа, извънредният ученик може да се запише в следващия клас в същата учебна година в същото свойство. Ученик от завършващият клас на основното и средното образование, завършва своето образование като извънреден ученик с полагане на изпит, с изплащане на обезщетение, определено от училището.

Общият успех на ученика се определя в края на първия и втория учебен срок на базата на средните положителни крайни цифрови оценки по предмета и оценките за поведение, както следва:

- отличен успех – ако има средна оценка най-малко 4,50;

¹² Тази комисия се формира от месната власт и в състава ѝ влизат специалисти от всички области, релевантни за помощ на деца с увреждания (социални работници, педагози, лекари, полиция и др.)

- много добър успех – ако има средна оценка от 3,50 до 4,49 вкл.;
- добър успех – ако има средна оценка от 2,50 до 3,49 вкл.;
- задоволителен успех – ако има средна оценка до 2,49.

Оценките по факултативните предмети не влияят на общия успех на ученика.

С оценяването в основните и средните училища се измерва постигането на предвидените цели и стандарти по време на овладяване на учебната програма, а за учениците с адаптиран стандарт - постиженията в овладяването на индивидуалния образователен план.

Числената оценка на учебните постижения на учениците е: отличен (5), много добър (4), добър (3), среден (2), незадоволителен (1). С оценка (1) не се преминава.

Заклучителната оценка за поведение се изразяват с цифрова оценка, както следва: примерно (5), много добро (4), добро (3) задоволително (2) и незадоволително (1) и се отразява на цялостния успех на учениците.

Оценяването е публично и всяка оценка трябва незабавно да бъде зргументиран пред ученика. Ако учителят не аргументира оценката, а ученикът го изисква, последният има право да обжалва оценката. Ученикът се оценяват най-малко четири пъти за учебен срок в основното и три пъти в средното образование и то по всички предмети и по поведение. Заклучителната оценка е цифрова и се извършва в края на първия и втория учебен срок, в съответствие с установените стандарти за успех и на установените критерии за оценяване. На ученик с увреждания, за които в периода на обучение са адаптирани специални стандарти, постижения се оценяват в съответствие с тези стандарти.

3.5. Учебници

В реализацията на образователните дейности се използват учебници и учебни помагала, одобрени от министъра на просветата по предложение на Националния образователен съвет.

В процеса на одобрение, се определя дали учебникът отговаря на стандартите за качество и дали гарантира осъществяването на принципите и целите на образованието и стандарта на постижения.

Министърът може да одобри и повече учебници за един и същ предмет за един клас, както и учебник на чужд език.

Учебникът се отпечатва на сръбски език, на кирилица, но може да се отпечатва и на езика и писмеността на национално малцинство за ученици, за които учебно-възпитателния процес се осъществява на този език.

За хората с увреждания и инвалидност учебниците се издават в съответствие със специфичните нужди на учениците, както на сръбски, така и на езиките на националните малцинства. За извършване на адаптирана учебно-възпитателна работа с незрящи и хора с увредено зрение, учебниците или учебни материали, могат да бъдат издадени на брайлово писмо, в електронен формат или форма, които е пригодена за слепи и хора с увредено зрение (голям печат на текста, аудио запис или снимки с увеличаване, или други форми и медии).

4. Участници в процеса на възпитание

Участниците в образователния процес в Сърбия са учениците, които могат да бъдат редовни и извънредни, след това възрастните, които посещават образователни програми за възрастни и родителите, които могат да участват в образователния процес чрез родителските институции и професионалистите, които са пряко и косвено отговорни за изпълнението на учебно-възпитателната работа.

Ученикът придобива този статус със записването си в първи клас на основното училище и го има до трети или четвърти клас на средното (*отговарящ на XI и XII клас в българско училище – бел.прев.*), в зависимост от вида на училището, което посещава. Учениците в основното училище са редовни, а в средното могат да бъдат редовни и нередовни (извънредни). Редовен ученик в средно училище е този, който е записал първи клас (*съответстващ на IX клас*) за да завърши средно образование и възпитание или образование за работа и е по-малък от 17 години, а нередовен (извънреден) е ученик, който е записан в първи (IX) клас, но е над 17 години. Като изключение, лице което е от чувствителни обществени групи и с изключителни способности по-младо от 17 години, може да придобие средно образование и като нередовен ученик, ако може да оправдае извънучилищното си обучение и със съгласие на министъра на просветата.

Правата и задълженията на учениците са предвидени в ЗОСОВ и се упражняват в съответствие с международните документи за правата на детето, а институцията, както и всички служители в нея, трябва да осигурят тяхното изпълнение и по-конкретно правото на: високо качество на учебно-възпитателната работа; уважаване на личността, подкрепа за цялостната изява на личността и за афирмацията на видими таланти; защита от дискриминация, насилие и negliжиране; навременна и пълна информация по въпроси от значение за образованието на детето, информация за техните права и задължения; участие в работата на органите на училището, свободата на сдружаване в различни групи, клубове и създаване на ученически парламенти; подаване на

оплаквания и жалби за оценки и други права основани на обучението; предприемане на инициативи за преразглеждане на задълженията на участниците в педагогическия процес в случай на нарушение на права, предвидени от закона; правото на стипендия, заем, настаняване и изхранване в ученическо общежитие.

От друга страна задълженията на ученика, дефинирани в ЗОСОВ са: редовно да посещава часовете; спазва училищните правила и решенията на директора и на органите на училището; работи за придобиване на знания, умения, ценностни нагласи, предписани от учебните програми, сам да следи напредъка си и да докладва за това на учители и родители; в процеса на оценка да покаже действителното знание без използването на различни форми на преписване и на други недопустими форми на помощ; не пречи на преподаването и не напускат клас, без предварително одобрение от учителя; зачита личността на другите ученици, учители и други служители на училището; навреме извинява отсъствията си; пази имуществото на училището, чистота и естетичен вид на учебните помещения; грижи се за опазването на околната среда и в съответствие с правилата на екологичната етика.

Право на образование имат и възрастните в съответствие със Закона за основното образование и възпитание и на Закона за средното образование и възпитание.

4.1. Родители

Съществуват няколко начина по които родителите могат да участват в образованието на своите деца.

Родителите могат да участват като активни членове на управителните органи чрез участие в **Родителския съвет** и **Училищния управителен съвет**.

Родителите като партньори с училището/детската градина уважават отношения на сътрудничество, които се характеризират с: равноправие, взаимно допълване, компетентност, автентичност и демократичност.

Като законни застъпници на правта на детето, родителите се грижат за **защитата на правата за:**

- Еднаквост и достъпност до образование и възпитание
- Качествено образование
- Образование и възпитание в институция, която е социално отговорно и демократично организирана
- Различие и уважаване на специфичността на всяко дете в учебно-възпитателния процес, който е насочен към личността на детето/ученика
- Хоризонтална и вертикална преносимост и проходимост на всички нива и видове образование
- *Защитеност и безопасност на децата в институцията.*

Родителите, участващи в Управителния/Училищен комитет			
Решават за	Разглеждат	Разгледат и приемат отчети за	Предприема т мерки за
(1) статута (2) правилата за поведение в институцията (3) други общи актове (4) предучилищна/училищна/въспитателна Програма (програма за образование и възпитание) (5) план за развитие (6) годишен план на работа (7) план за професионално усъвършенстване на персонала (8) финансовия план на институцията (9) решението за избор на директор (10) решение за съгласие с акта за вътрешна организация на работата (11) Обявяване на конкурси и избор на директора	1) зачитането на общите принципи (2) осъществяване на целите на образованието и възпитанието (3) постигането на стандартите	1) осъществяване на всички планове (за развитие, годишен, за професионално усъвършенстване на персонала) 2) стопанска дейност и годишни счетоводни отчети 3) извършване на екскурзии/обучение сред природата 4) оценка и 5) самооценка	(1) подобряване на условията на труд, осъществяване на учебно-възпитателния процес
Вземат решение като второстепен орган: (1) относно правата на ученика в административно производство (2) относно правата на персонала			

Родителите членове на Родителския съвет		
Дават съгласие	Предлагат	Разглеждат
за програмата и организиране на екскурзии/обучение сред природата и разглеждат отчетите за тяхното провеждане	• представители на родителите на децата/учениците в органа за управление • професионалисти за развойното планиране и в други екипи на институцията • мерки за осигуряване на качеството и подобряване на учебно-възпитателната работа • изборни/факултативни предмети и избор на учебници	• предложенията за програми за образование и възпитание, училищната програма, програмата за развитие и годишния план за работа, отчетите за тяхното реализиране, на и възпитава, школски програм, програм развойног и годишнеег плана рада, извештае о нѝховом остваривању, оценка и самооценка • предназначението на използване на средства от дарения и допълнителна стопанска дейност • предлагат на органа за управление използването на средства генерирани от работата на ученическата кооперация или събрани от родителите • условия за работа на институцията, условията за отглеждане и учене, безопасност и защита на децата и учениците • предписване на мерки за безопасност и защита на техните деца

4.2. Специалисти

Учебно-възпитателната работа в предучилищното заведение се извършва от възпитател, в основното и средно училище – от учител, а в училищата към социални домове също възпитател.

Експертната работа по подобряване на учебно-възпитателната работа в предучилищното заведение извършват педагог, психолог и други специалисти, в зависимост от нуждите на институцията. В училищната институция в изпълнението на тези задачи са ангажирани експертните сътрудници: психолог, педагог и библиотекар, и в училищата за възрастни се ангажира андролог.

Зависимост от нуждите на училището и програмата, която се реализира, допълнителна поддръжка и експертни дейности могат да осъществяват и социален работник, дефектолог и логопед.

В учебно-възпитателната работа по реализиране на специални и специализирани програми институцията може да ангажира и педагогически асистент.

Педагогическият асистент осигурява помощ и допълнителна подкрепа за деца и ученици, в зависимост от техните нужди, и помага на учители, възпитатели и експертните сътрудници за подобряване на тяхната работа с деца и ученици, които се нуждаят от допълнителна образователна подкрепа. В своята работа, училището сътрудничи с родителите и настойниците, а заедно с директора сътрудничи със съответните институции, организации, асоциации и местни власти.

За помощ на учителя за предоставяне на допълнителна подкрепа в обучението могат да се сформират експертни екипи на територията на местната власт.

Работата по подготовката на лабораторни упражнения, ослове припреме лабораторијских вежби, презентации и демонстрации, технико-технологична подготовка, извършване на част от практическо обучение и други дейности, под непосредствено ръководство на учителя, извършва помощник-учител.

Работата на учители, възпитатели и експертни сътрудници може да изпълнява и от стажант. Стажантът овладява програмата за въвеждане в длъжността и полагане на изпит за лиценз под прякото наставничество на учител, педагог и експертен сътрудник, които са лицензирани.

Право на лиценз или разрешение за работа придобива стажант-възпитател, стажант-учител, стажант-експертен сътрудник, който има отговарящо образование, овладяна програма за въвеждане в работата (на възпитател, учител и експертен сътрудник) и положен изпит за лиценз.

Министерството на просветата, науката и технологичното развитие издава лицензи и води регистър на лицензираните възпитатели, учители и експертни специалисти. В регистърът се внася информация и за отнемане на лиценза.

Одговорността на персонала е дефинирана в ЗОСОВ. Членовете на персонала могат да отговарят за: лека степен на неизпълнение на работните задължения, утвърдени с общ акт на институцията; тежка степен на неизпълнение на работните задължения, определени със закон; неспазване на забрани, наложени със закон и за материални вреди, нанесени на институцията умишлено или поради крайно невнимание.

5. Органи за управление

Институциите, които участват в управлението на задължителното и средното образование са:

Министерство на просветата, науката и технологичното развитие, в чийто надлежности спадат:

- Планиране и наблюдение на образованието и възпитанието
- Извършване на надзор над работата на институциите
- Водене на база-данни
- Синхронизиране с европейската образователна система
- Планиране, координация и организация на програми за постоянно професионално усъвършенстване на заетите
- Извършване на проверки на резултатите от регламентирани цели и задачи
- Водене на регистър и издаване на разрешителни за работа на учители, възпитатели и експертни сътрудници

Националният просветен съвет действа като независима институция на национално ниво. Той има мандат да определя посоките на развитие и подобряване на качеството на образованието, участва в процеса на приемането на закони, приема образователни програми, утвърждава образователния стандарт по нива и възрасти, както и стандарт за правоспособност и професионално усъвършенстване и лицензиране на учители, експертни сътрудници, директори, за акредитиране на институции и т.н.

Училищният съвет управлява училището и е съставен от девет члена: по трима представителя на персонала, родителите и местната власт. За средните училища от специален интерес за Република Сърбия и уникалните училища министерството предлага и трима представители на социалните партньори (търговско-промишлената палата, работодателски организации, националната служба по заетостта и синдикатите). Училищният съвет се номинира и утвърждава от общинския съвет, а членовете му сами избират председател. Представителите на персонала се определят от Учителското събрание, а на родителите – от Съвета на родителите. В заседанията на Училищния съвет участва представител на Ученическия парламент и представител на синдиката в училище, но без право на глас.

Директорът ръководи училището, като се грижи за реализацията на програмите и дейностите, одобрени от Училищния съвет в рамките на своите правомощия. Директорът също е отговорен за изпълнение на предписанията на просветния инспектор и съветник, дадени чрез Републиканските инспектори и съветници, отговорни пред министъра. Директорът също е задължен да изпълнява заповедите на просветните инспектори и съветници (в йерархията те са под Републиканските инспектори и съветници, а чрез тях – също отговорни пред министъра). Директорът се избира с конкурс от Училищния съвет по становище от Учителското събрание. Министърът определя условията на конкурса и всички въпроси, свързани с полагането на изпита и утвърждава решението за избора на директора.

Професионалните органи на училището се грижат за осигуряване и подобряване на качеството на учебно-възпитателния процес на институцията и реализирането на целите на изхода от образването и възпитанието, следи за реализиране на програмите за образование и възпитание и утвърждават резултатите на ученика, оценяват резултатите от работата на учителите и експертните сътрудници, вземат мерки за индивидуална работа с учениците и решават и други професионални въпроси на учебно-възпитателната работа. Професионалните органи на училището са: учителското събрание (учители и експертни сътрудници), събрание на паралелката (учителите, които преподават в определена паралелка), професионални събрания (учители от една предметна област) и професионални екипи: за развитие на училищните програми (учители и експертни сътрудници, които номинира учителското събрание) и за развойно планиране (номинирани от Училищния съвет – учители, експертни сътрудници, представители на местната власт и на Съвета на родителите) .

Съветът на родителите се състои от по един представител на родителите от всяка паралелка. Освен, че предлага представители на родителите за органите за управление на училището, Съветът на родителите има съвещателна функция в областите на осигуряване на качеството, предлагането на изборни предмети, използването на извънбюджетни средства, определяне на правилата за поведение и др. Своите предложения, въпроси и мнения, Съветът на родителите адресира до Училищния съвет, директора и до професионалните органи на институцията.

Ученическият парламент е задължителен за учениците от последните два клас на основното училище (седми и осми) и за учениците от всички класове на средното училище. Учениците от пети и шести клас могат да формират екипи от връсници, но това не е законова отговорност на училището, за разлика от ученическият парламент. Ученическият парламент може да: дава становища и предложения до професионалните органи, Училищния съвет, Съвета на родителите и директора относно правилата за поведение в училището, годишния план за работа, училищния план за развитие, свободните и извънучебни дейности, участие в спортни и други състезания и

организирането на всякакви събития от ученици в училището или извън него; разглежда отношенията и сътрудничеството между ученици и учители или експертни сътрудници; информира учениците по въпроси от особено значение за тяхното обучение. Парламентът се състои от по двама представители на всяка паралелка в училището и председател.

6. Финанси и ресурси

Образователните институции, които основава Република Сърбия, автономна покрайнина или местно самоуправление (от тук нататък наречени държавни институции) се финансират от републиканския бюджет, съответно – от бюджета на покрайнината или местната власт. Институциите създадени от някакво друго юридическо или физическо лице или чужда държава сами поемат разходите за финансиране.

Финансиране на държавните институции

Средствата за финансиране дейността на институцията се утвърждават на база икономическа цена за осигуряване програмите за образование и възпитание, на дете и ученик.

Подробните условия и критерии за определяне на икономическата цена на образование за всяко дете и ученик от дадена област, за определени групи, по нива и видове образование, на необходимия брой персонал, времето и процедурата на усвояване, се определя от министъра на образованието.

В допълнение към средствата, предоставени от споменатите бюджети, институцията може да осигурява собствени приходи от дарения, спонсориране на обучението, договори и други дейности в съответствие със закона.

От бюджета на Република Сърбия се осигуряват средства за:

1. Осъществяване на подготвителната предучилищна програма в годината преди тръгване на училище
2. Осъществяване на предучилищната програма за работа с деца с увреждания
3. Осъществяване на предучилищната програма за работа с деца на болнично лечение
4. Заплати, осигуровки и добавки на заетите в основните и средни училища
5. Развойни програми и програми на институциите, както и участие на Република Сърбия в инвестиции, професионално усъвършенстване на заетите, състезания на учениците на републиканско или международно ниво, в съответствие с утвърдените средства, по програми и критерии, утвърдени от министъра

6. Работана на уникалните училища и училищата от специално значение за Република Сърбия, които определя правителството
7. Подпомагане на особено талантиливи ученици във вид на безвъзмездна парична помощ, която министърът утвърждава със специален акт всяка година

В бюджета на местната власт се осигуряват средства за:

1. Осигуряване функционирането на предучилищното образование и възпитание до 80% от икономическата цена на дете, включвайки в цялост средствата за заплати
2. Професионално усъвършенстване на заетите
3. Юбилейни награди и помш на заетите в основни и средни училища
4. Превоз на деца и придружаващи ги за посещение на подготвителната предучилищна програма на разстояние повече от два километра, превоз на учениците от основните училища на разстояние повече от четири километра, настаняване и изхранване на деца с увреждания, без значение на отделечеността на местоживеенето от училището, превоз на ученици за национални и международни състезания
5. Превоз на персонала
6. Капиталовложения
7. Защита и сигурност на деца и ученици

Институцията може чрез участието на родителите на децата и учениците, на местната власт, донори, спонсори или чрез стопанска дейност да осигури средства за по-високо качество в областта на предучилищното, основното и средното образование.

7. Повишаване качеството на образованието

Със Стратегията за развитие на образованието и възпитанието до 2020г., като основен начин за повишаване качеството на образованието и възпитанието е припознато повишаването на професионализма на учителя. Така трябва да се повиши качеството на обучение и от там – постиженията на ученика..

Министърът на образованието определя приоритетните области за период от три години, начините и условията за професионално усъвършенстване, органът, който взема решение за получаване на звание и процедурата за развитие, получаване на звание в хода на усъвършенстването на учителите, възпитатели и експертни специалисти и образца на сертификат за успешно завършване на програмата.

Във ЗОСОВ е предвидено длъжностите на учител, възпитател и експертен сътрудник да подлежат на професионално усъвършенстване, за успешна реализация и подобряване на учебно-възпитателната работа и получаване на необходимите компетенции за работа, в съответствие с общите принципи за постигане на целите на образованието и стандартите за постижения.

Учител, възпитател или експертен сътрудник може да напредва в хода на професионалното си развитие чрез придобиване на следните звания: педагогически съветник, независим педагогически съветник, старши педагогически съветник и висш педагогически съветник. За всяко получено звание учителят, възпитателят или експертния съветник има право на увеличение на заплатата. Служителите има право на три дни отсъствие годишно за професионалното си развитие

8.1. Иновации в образованието

Най-значимите нововъведения в образователната система на Сърбия, които са се случвали, са били предимно с организационен характер. Под организационни иновации се подразбират промени в закони, създаване на стратегии за развитие и промени в организацията на учебното-възпитателния процес. Независимо от неотдавнашното приемането на нов закон (ЗОСОВ, 2009г.) и приемането на Стратегия 2020, може да се каже, че в практическото прилагане на тези документи, има пълна съгласуваност. За тази ситуация има много причини, най-често е липсата на финансиране за постигане на целите. Това е логично, ако се има предвид, че от общият бюджет на Министерството на образованието, науката и технологичното развитие за заплати на заетите се отделят почти 90%¹³ от средствата, а от републиканския бюджет за образованието се отделят 3,6%. В такава ситуация има много малко ресурси за внедряване на иновации.

От гореспоменатото проучване на иновациите в образователната система, проведено в шест административни области, с извадка от петдесет респондента от двадесет и четири училища, получихме следните резултати:

На въпроса дали в институцията, в която работите се реализират иновации в образованието, по-голямата част от анкетираните (82,1%) са отговорили положително, докато на въпроса за какви видове иновации става дума се получи много голям диапазон от отговори, което обяснява високия процент на отговорите, които потвърждават съществуването на иновации. Въпреки това, тези резултати трябва да се разглежда с повишено внимание. Основната причина за такъв извод е, че служителите в учебните заведения възприемат образователните иновации твърде широко и под такива разбират от използването на Интернет, през интерактивна дъска до ученическите конкурси и семинари. Въпреки че има редица отговори, които

¹³ <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/3472-12%20Lat.pdf>

потвърждават съществуването на иновации в областта на образованието, не може да се каже, че те наистина са толкова разпространени, тъй като голяма част от това, което са посочили като иновации не се вписва в дефиницията на магистър Снежана Милошевич-Йешич¹⁴, което ползвахме в рамките на това изследване: "Развойни промени в училището са промени, които подобряват, повишават, модернизират, развиват дадено състояние. Това е новото, което иновира съществуващото. И това, което иновира, наричаме иновация. Сегашната ситуация може да се иновира само с промени, които развиват, т.е. чрез развойни промени или иновации". Така иновация не е коя да е промяна, а само тези, които подобряват настоящото положение. В този контекст, по-голямата част от анкетираните под иновация са развирили всяка промяна. От тук и големия процент на отговорите, които потвърждават съществуването на иновации в образователната институция, в която работят.

По отношение на използването на иновациите на местно и регионално ниво, отговорите са сравнително равномерно разпределени: 28,5% са отговорили, че има добри практики за използване на иновации на това ниво, 32,2% не са сигурни дали има, 17.2 % казват, че те не съществуват. От това можем да заключим, че има добри практики за използване на иновациите на местно и регионално равнище, но не в достатъчна степен. Голяма част от анкетираните, които заявяват, че не знаят или не са сигурни дали има нововъведения, показва, че няма адекватни механизми за информация в тази област.

Когато става въпрос за вида на иновациите, които се използват на тези нива, също имат сравнително равномерно разпределение във всички области: 38% техническо-технологични, 16,4% - дидактични, 26,5% и 19,5 казват, че се използват комбинирано всичките четири области на иновации в образованието. Това показва, че независимо че няма ясно организирана система за въвеждане и наблюдение на иновациите, в случаите, когато се въвеждат, те са равномерно разпределени във всички области.

По отношение на механизмите за насърчаване на иновациите в образованието имаме доста голямо разделение в мненията дали съществуват или не - 39.1% каза, че има такива механизми, 32,4% казват, че няма такива, а останалите респонденти или не са отговорили или не знаят дали има. Такава голяма разлика в отговорите идва от факта, че анкетираните работят на различни длъжности в институцията и различно виждат тези механизми, но също така заетите в различни институции имат различен достъп до информация за това в каква степен съществуват механизми за насърчаване на образователните иновации. Например, респондентите от по-малките градове имат по-

¹⁴ Milošević-Ješić Snežana; "Upravljanje razvojnim promenama u školi"; Zavod za unapređenje vaspitanja i obrazovanja; Beograd 2009; <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0031-3807/2009/0031-38070901079M.pdf>

малък достъп до различни организирани мероприятия, свързани с иновациите и образованието като цяло, отколкото тези в големите градове.

Методите, използвани за обмяна на опит по отношение на иновациите в образованието са следните по нива:

1. Училищно ниво

Методическо обединение, посещение на часове и учителски събрания, обмяна на знания на професионални събрания, открити часове, срещи на професионалните органи и семинари, обмяна на ученици и дискусии.

2. Местно ниво

Проекти, сътрудничество между училища и контакти между учители, прегледи, дискусии, форуми, съвместни дейности, конференции, медийна промоция, конкурси, състезания.

3. Регионално ниво

Семинари, сътрудничество между училища и контакти между учители, съвместни акции, проекти, интернет, обучения, конкурси, чрез училищното ръководство, публични форуми, дискусии и дебати

4. Републиканско ниво

Състезания, електронен час, креативно училище, професионално развитие, семинари, професионални форуми, медийна промоция, съвместни акции, конференции, изобретателски дейности, конкурси, обмяна на опит чрез Интернет, блогове на учители, летни школи, дебати, конгреси и симпозиуми.

По отношение на иновациите и добрите практики в образованието, анкетираните като трите най-ефективни методи за обмяна да посочили:

1. Интернет, проекти, срещи между училища, лични контакти, демонстрация, информативно-комуникативни методи, жива реч, работа в ателиета, семинари, дискусии, методически обединения, приятелства, разговори, открити уроци, обмяна на опит в региона, презентации, съвместни проекти, методи на добра практика, мрежи за иновационни дейности, обучение на учители, интернет комуникация, професионални срещи, конференции, медийна промоция, промоция на иновативни дейности, срещи на дружества, състезания на местно ниво, интернет форуми, посещение на институции, летни форуми, посещение на часове в други училища и др.

Као интересни и релевантни теми за българо-србските тематични среши за обмяна на опит по въпроса на иновациите в образованието, респондентите идентифицираха:

- Въвеждането на нови технологии и нови методи за преподаване в учебно-възпитателния процес.
- Събиране на данни за опита на страните от ЕС по въпроса за иновациите в образованието.
- Засилване на сътрудничеството и обмяната на опит в областта на иновациите в образованието със съседните страни.
- Използване на инклузивното образование в началните класове.
- Механизми за мотивиране на учители за въвеждане на иновации в образователния процес.
- Повишаване на медийната прозрачност на образователния процес и по-добра комуникация между професионалистите в учебно-възпитателния процес.
- Повишаване участието на учениците във вземането на решения във връзка с въвеждането на иновации в образованието.

Резюме

Основните цели на образователната система в Сърбия са създаването на силна, независима и всестранна личност чрез прилагането на дефинираните стандарти за образование. Като основни задачи на Стратегията за развитие на образованието 2020 бяха поставени повишаване на ефикасността, релевантността, обхвата и качеството на образованието.

Учебно-възпитателната система в Сърбия е организирана на четири нива. Това са предучилищно, основно (което е задължително), средно и висше образование. Учебно-възпитателната дейност се осъществява от учители и възпитатели с помощта на сътрудници (психолози, педагози, дефектолози и пр.) в рамките на възпитателно-образователни институции, които могат да бъдат училища, предучилищни заведения или факултети. Образованието се финансира от бюджета на Република Сърбия, освен на образователните институции, чийто основател не е Република Сърбия, местна власт или автономна покрайнина. Правото на образование се гарантира от Конституцията и това е право (в случая - на основно образование) имат всички граждани на Република Сърбия. Образователният процес се осъществява по план и програма, утвърдени от Националния просветен съвет по предложение от Министъра на образованието. В рамките на плана и програмата се съдържат основните инструкции и регулации за осъществяване на учебно-възпитателния процес. Цялата учебно-възпитателна дейност се реализира под супервизията на Министерството на просветата, науката и технологичното развитие, от който правомощия се пренасят по нататък на съвети, институти, училищни управи и образователни институции. Поради тежката икономическа ситуация и малкото заделяне от републиканския бюджет за образование (3,6%), процесът на въвеждане на иновации в образованието не е много застъпен. Същата е ситуацията с участие на обществеността, където е нужно да се развият нови механизми за включване и участие.